

3. ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

3.1 ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΣ-ΕΠΑΝΕΝΤΑΣΗ: Ο ΑΝΕΚΗΛΗΡΩΤΟΣ ΣΤΟΧΟΣ

Ο σεβασμός της αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατουμένων, καθώς και η μέριμνα για την κοινωνική επανένταξή τους με το πέρας της έκτισης της ποινής αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας. Η κράτηση προσώπου σε φυλακή, όσο μεγάλη κι αν είναι η απαξία των πράξεων για τις οποίες έχει καταδικαστεί, νομιμοποιείται ηθικά ως κακό που επιβλήθηκε από το δικαστήριο, μόνον εφόσον τηρούνται οι σωφρονιστικοί κανόνες, αλλά και εφόσον η κράτηση στοχεύει στη λειτουργική επανένταξη του προσώπου στον κοινωνικό ιστό. Τα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος που συνδέονται με τις συνθήκες κράτησης είναι γνωστά και δυσεπίλυτα (βλ. κεφ. 7, 3). Ωστόσο, αυτό που φαίνεται να θίγει ιδιαίτερα τη ζωή των κρατουμένων, και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιζητούν συστηματικά τη διαμεσολάβηση της Αρχής, είναι ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζονται οι θεσμοί που παρέχει το σωφρονιστικό σύστημα για τη διατήρηση της επαφής τους με το κοινωνικό περιβάλλον. Τούτο, διότι η δημιουργία ή η διατήρηση οικογενειακών και ευρύτερων κοινωνικών σχέσεων συμβάλλουν αφενός στην ομαλή διαβίωση στα σωφρονιστικά καταστήματα και αφετέρου στην ταχύτερη κοινωνική επανένταξη. Για τους ίδιους τους κρατουμένους, η χρήση του δικαιώματος άδειας (άρθρο 51 του ΣΚ) και η έξοδος από τους χώρους κράτησης είναι κρισιμότερη ακόμη και από τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους μέσα στους χώρους αυτούς. Η κοινωνική επανένταξη, βέβαια, ολοκληρώνεται με την υποστήριξη του κρατουμένου, μετά την απόλυση, στην προσπάθεια επανόδου στον επαγγελματικό και κοινωνικό βίο. Οι αυτοψίες που

3.1.1.1 Μεταγωγές

Στο ζήτημα της μεταγωγής κρατουμένων, όπως και στο παρελθόν (*Ετήσια έκθεση 2004*, σ. 80), αναδείχθηκε ιδιαίτερα η ανάγκη μεταγωγής κρατουμένων σε συγκεκριμένα καταστήματα κράτησης, ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία τους με το οικογενειακό τους περιβάλλον, ιδίως δε με τα ανήλικα τέκνα τους (υπόθεση 14086/2004).

Για τους αλλοδαπούς κρατουμένους, η μεταγωγή τους δυσχεραίνεται, δεδομένου ότι η μεταγωγή σε αγροτική φυλακή εξαρτάται από την καλή χρήση μίας ή και περισσότερων τακτικών αδειών στη φυλακή όπου ήδη κρατούνται. Προϋπόθεση όμως για τη χορήγηση τακτικής άδειας είναι η ύπαρξη σταθερών οικογενειακών δεσμών στην Ελλάδα, τους οποίους συνήθως δεν έχουν οι αλλοδαποί κρατούμενοι, με αποτέλεσμα να στερούνται της δυνατότητας τακτικής άδειας και κατά συνέπεια να γίνεται αδύνατη η μεταγωγή τους. Για την άρση αυτής της δυσκολίας, η Αρχή συνέστησε στους αναφερομένους να εμμένουν στην αίτηση χορήγησης άδειας με ρητή αναφορά του σκοπού της μεταγωγής και υπό οποιονδήποτε τυχόν περιοριστικό όρο, εν τέλει δε να ζητήσουν από την Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών μεταγωγή σε αγροτική φυλακή (υπόθεση 10768/2005). Τέλος, η Αρχή ενημέρωσε σχετικά με το ισχύον νομικό πλαίσιο αλλοδαπούς κρατουμένους που επιθυμούσαν τη μεταφορά τους στη χώρα τους, ειδικότερα δε για το ότι σε περίπτωση εκκρεμούς αιτήματος έκδοσης από τρίτη χώρα δεν είναι δυνατή η μεταφορά τους έως την εκκαθάρισή του (υπόθεση 6435/2005).

3.1.1.2 Τακτικές άδειες

Το ζήτημα της χορήγησης τακτικών αδειών απασχόλησε τον Συνήγορο του Πολίτη κατά τη διερεύνηση σχετικών αναφορών. Η Αρχή εστίασε το ενδιαφέρον της σε δύο βασικά σημεία:

Πρώτον, στο εάν οι αλλοδαποί κρατούμενοι έχουν εξίσου πρόσβαση στην απόλαυση αυτού του δικαιώματος όπως και οι ημεδαποί (υποθέσεις 13520/2004, 13522/2004, 13555/2004). Κατά το άρθρο 54, παράγρ. 4 του ΣΚ, η ιδιότητα του αλλοδαπού δεν δικαιολογεί από μόνη της τη μη χορήγηση τακτικής άδειας. Μολονότι από τις σχετικές αποφάσεις δεν προκύπτει συγκεκριμένα θέμα διάκρισης εις βάρος των αλλοδαπών, οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την ικανοποίηση του αιτήματος (π.χ. σταθερή εγκατάσταση, οικογενειακοί δεσμοί στην Ελλάδα κ.λπ.) πολύ δύσκολα πληρούνται από έναν αλλοδαπό. Αντίθετα, η σχέση με μια άλλη χώρα εύκολα καθιστά τον κρατούμενο ύποπτο φυγής (στο εξωτερικό).

Το δεύτερο σημείο άπτεται της αιτιολόγησης των αποφάσεων των αρμόδιων τριμελών συμβουλίων σχετικά με τα αιτήματα χορήγησης άδειας (υποθέσεις 13520/2004, 13522/2004,

13555/2004, 1133/2005). Σύμφωνα με τον Σωφρονιστικό Κώδικα (άρθρο 54, παράγρ. 5), οι απορριπτικές αποφάσεις πρέπει να περιέχουν ειδική αιτιολογία. Το ζήτημα έχει επισημανθεί και στο παρελθόν από την Αρχή (*Επίσημα έκθεση 2004*, σ. 80). Ειδικότερα, από τη διερεύνηση απορριπτικών αποφάσεων προέκυψε ότι οι περισσότερες αποφάσεις αυτού του είδους δεν διαθέτουν καν στοιχειώδη αιτιολογία, η οποία να εξειδικεύει με αναφορά σε συγκεκριμένα δεδομένα τη συνδρομή ή μη των όρων του νόμου. Αντίθετα, συχνά στο έντυπο απλώς προστίθεται στερεότυπα η αντίστοιχη πρόβλεψη του νόμου. Η πρακτική αυτή συνιστά καίρια παραβίαση των δικαιωμάτων των κρατουμένων και πλήττει τη βασική αρχή της κοινωνικής επανένταξης που υπηρετεί ο θεσμός της άδειας. Η αιτιολόγηση των αποφάσεων αυτών δεν αποτελεί μόνο ζήτημα τήρησης της διοικητικής διαδικασίας, αλλά ανάγεται σε βασικό στοιχείο για τη δυνατότητα ελέγχου των αποφάσεων και για τη λογοδοσία των οργάνων που τις λαμβάνουν. Αποτελεί, τελικά, αναγκαία βάση νομιμοποίησης για τη στέρξη της ελευθερίας του κρατουμένου. Η κατάσταση γίνεται ακόμη σοβαρότερη αν ληφθεί υπόψη ότι η δικαστική προστασία παρέχεται μόνο μετά τη δεύτερη κατά σειρά απόρριψη αιτήματος για χορήγηση τακτικής άδειας.

3.1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

3.1.2.1 Η ποινική καταδίκη, κώλυμα διορισμού στο δημόσιο

Η Αρχή εξέτασε το θέμα της παρεμπόδισης της κοινωνικής επανένταξης αποφυλακισμένων με αφορμή παράπονα σχετικά με το κώλυμα διορισμού στο δημόσιο λόγω ποινικής καταδίκης (υποθέσεις 21961/2004, 8403/2005).

Η έκτιση της στερντικής της ελευθερίας ποινής οφείλει να προετοιμάζει την ομαλή επάνοδο του κρατουμένου στον κοινωνικό ιστό, με όρους σεβασμού της νομιμότητας. Η «μετασωφρονιστική μέριμνα», μάλιστα, κατοχυρώνεται ως υποχρέωση της πολιτείας κατά την έκτιση της ποινής (άρθρο 81 του ΣΚ) ή και έπειτα από αυτήν, κυρίως με την παροχή βοήθειας για την επαγγελματική αποκατάσταση του κρατουμένου.

Από την άλλη πλευρά, οι όροι που τίθενται στις προκηρύξεις για την πρόσληψη προσωπικού στον δημόσιο τομέα στηρίζονται στη διάταξη του άρθρου 8 του Υπαλληλικού Κώδικα (Ν. 2683/1999), στην οποία καθιερώνεται ως απόλυτο και ισόβιο κώλυμα διορισμού η ποινική καταδίκη. Η ρύθμιση αυτή ανταποκρίνεται μεν σε μια λογική διασφάλισης της ακεραιότητας του προσωπικού του δημοσίου, καθώς η εντιμότητα του προσώπου πρέπει να αποτελεί αναγκαίο όρο για τον διορισμό υπαλλήλου. Η ίδια ρύθμιση, όμως, εκλαμβάνει την προηγούμενη ποινική καταδίκη ως *αμάχητο* τεκμήριο (διαρκούς) ανεπιμότητας του υποψήφιου δημοσίου υπάλληλου.

Ο Συνήγορος του Πολίτη πρότεινε την επανεξέταση του κωλύματος διορισμού λόγω ποινικής καταδίκης (βλ. κεφ. 6).

3.1.2.2 Επαναχορήγηση άδειας οδήγησης σε ανεξαρτημένα άτομα

Ειδικότερη όψη της κοινωνικής επανένταξης αποτελούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ανεξαρτημένα άτομα, λ.χ. η εγκατάσταση θεραπευτικών κοινοτήτων (ΚΕΘΕΑ και ΟΚΑΝΑ) στη Θεσσαλονίκη (*Επίσημα έκθεση 2001*, σ. 135 και *Επίσημα έκθεση 2003*, σ. 126), καθώς και το ζήτημα της επαναχορήγησης αδειών οδήγησης. Η κατοχή άδειας οδήγησης αποτελεί στοιχείο για την κοινωνική επανένταξη αλλά και την επαγγελματική αποκατάσταση. Δεδομένου ότι σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία δεν είναι δυνατή η επανάκτηση άδειας οδήγησης που έχει αφαιρεθεί, ο Συνήγορος του Πολίτη υπέβαλε σχετική νομοθετική πρόταση (βλ. κεφ. 6).